

9. "Göz kamaştığı zaman..."

"Göz kamaştığı, Ay karanlığa gömüldüğü, Güneş ile Ay cem' edildiği zaman. O gün insan «Kaçacak yer neresi?» diyecektir. Hayır, kaçıp sığınacak yer yoktur" [Fe izâ baraka-l basar. Ve hasefe-l kamer. Cemi'a-ş şemsu ve-l kamer. Yekülü-l insânu yevme izin eyne-l meferru. Kellâ lâ vezer.] (LXXV/7-11)

Müfessirlerin bu âyetler hakkında söylemiş oldukları mâlûm olup bunlarda [yorumlarda] değiştirecek bir şey yoktur. Fakat burada göz önüne alınması gereken ince bir îmâ ve [işin] bir başka veche[si] bulunmaktadır.

"Göz kamaştığı zaman": [yâni] şaşkınlıkla aptallaştığı zaman. Bu tecellîlerin başladığı âna atıfta bulunmaktadır, çünkü insanın o ânda müşâhede ettikleri hakkında peşînen hiçbir bilgisi ve gördükleriyle de hiçbir ünsiyeti bulunmamaktadır.

Ay, olağanlığı itibâriyle kulu, "ay tutulması" da kulun gözden kaybolmasını yâni kulun varlığının iğreti oluşunu ve onun öz malı olmadığını çünkü kulun ancak mecâzî olarak var olduğunu remzetmektedir. Bütün bunlar, halkın mestûr, Hakk'ın ise âşikâr görüldüğü Makâmü-l Cem'e işâret etmektedir. Bu, insanın ayağının kayması tehlikesinin büyük olduğu, herkes için kritik bir makâmıdır. Ama bu makâmı zevkan tatmış olup da bu makâmı iktisâb etmiş olana bu böyle değildir, çünkü Cenâb-ı Hakk bu kuluna yardım edip onu ilâhî gazabdan emîn bir yerde muhâfaza eder. Ama bu makâma yalnızca okuduğu kitaplar ya da işinin ehli olmayan kâmil olmayan şeyhlerin rivâyetleriyle erişene gelince işte onun kaybetmesine ramak kalmıştır, onun bundan kurtulma şansı da pek azdır. Şeytan onun yanına pek kolay sokulur ve onu aldatabilecek pek kuvvetli delillere sâhiptir. Şeytan, onu: "Allâh senin aslî gerçeğindir. Sen O'ndan başkası değilsin ki! Kendini ibâdetle harcama: ibâdetler bu makâma ermemiş, senin bildiğini bilmeyen, senin vâsıl olduğun noktaya vâsıl olmamış avâm içindir" diyerek yavaş yavaş hatâyâ sevketmekten hâlî kalmaz. Sonra ona: "Sen kendilerine 'İstediğinizi yapınız zirâ Cennet sizin hakkınızdır'¹ diyerek haramları ona helâl kılar. Bu kimse de böylece Allâh-sız, ibâhacı ve tenâsüh taraftarı olur. "Çarptığı avın bir tarafından girip öbür tarafından iz bırakmadan çıkan ok gibi o da dinden öylece çıkıverir"².

Güneş Allâh'ın (C.C) Ay ise kulun remzidir. Bunların cem'i de yüce mertebe, en büyük halâs ve yüce saadet olan cem'ü-l cem' makâmını remzetmektedir. Bu mertebe hem halkın Hakk sâyesinde mevcûd olduğunu, hem de Hakk'ın mahlûkâtı aracılığıyla tecellî ettiğini görmekten ibârettir: zirâ Hakk ancak mahlûkâtıyla kendini izhâr eder; mahlûkat ise Hakk olmasaydı tecellî edemezdi. Buna göre hulûl, birleşme ve karışma olmadan bunları cem' eden hiçbir sûretin var olması mümkün değildir, zirâ Allâh bütün mevcûdâtın realitesinde [şe'niyyetinde]³ mevcûd olup Hakk'ın Varlığı'ndan hâlî mahlûkât olamayacağı gibi kendi hilkatinden hâlî bir İlâh da olamaz.

¹ Bedr savaşından geri kalan müslümanlar için ifâde edilmiş olan bir hadîsden alıntı. (Bk. Buhârî, Meğâzî)

² Hadîs. (Bk. Buhârî, Âdab)

³ "Küllî yevmin Hîve fî şe'n": O her ân gerçeğin [realitenin] içindedir.

İşte bu durumda ârif kişi, her ne kadar mazhar olduğu bütün tecellîler tek bir Kaynak'dan neşet etmiş olsalar bile: tecellîlerin çeşitliliğinin, çabucak vuku bulup sona ermelerinin, zihni sersemleten ve kendisini uyuşukluğa gark eden tenezzülâtın bolluğunun ve [*bütün bu*] kesretinin onda hâsıl ettiği şaşkınlığın şiddetinden ötürü "Kaçacak yer neresi?" diye sorar.

"Ama sığınacak yer yoktur ki!". Bu hâlden kurtulup da sükûnete kavuşmak isteyen ârif kişiye sükûnetin de irfânın da ancak orada bulunduğu bildirilmektedir. Gerçekten de ilâhî tenezzülât artmağa başladığında şaşkınlık da artar ama irfânın kaynağı olan da işte bu tenezzülâttır. İşte bunun içindir ki Ârifü-l Urafâ [*Âriflerin Efendisi*] olan Peygamberimiz (SAV): "*Allâhum! Senin hakkındaki şaşkınlığımı artır!*"⁴ diye duada bulunmuştur.

320. Mevkıf

---

⁴ Kütüb-i Sitte'de bulunmayan bu hadîs İbn Arabî tarafından *Fusûs*'da da *Fütûhât-ı Mekkîyye*'de de zikredilmektedir